

Agnieszka Gronostajska
ORCID: 0009-0002-0871-6719
DOI: 10.15290/dhmgz.03.2025.11

Uczeń zdolny – mały człowiek o wielkich potrzebach

A Gifted Student – A Small Person with Great Needs

STRESZCZENIE: Artykuł podejmuje problematykę specyficznych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych uczniów zdolnych we wczesnym etapie edukacji szkolnej. Badania prowadzone były w kilku szkołach podstawowych funkcjonujących na terenie miasta Białegostoku. Zaprezentowano odpowiedzi nauczycieli i rodziców, ukazujące zaobserwowane w środowisku szkolnym oraz domowym potrzeby dzieci o ponadprzeciętnym potencjale. Analiza wyników badań wykazała, że troska o ucznia zdolnego to nie przywilej, lecz obowiązek, wynikający z poszanowania jego godności i prawa do rozwoju.

SŁOWA KLUCZOWE: uczniowie zdolni, diagnoza, potrzeby, rozwój, indywidualizacja

ABSTRACT: The article addresses the issue of the specific developmental and educational needs of gifted students in the early stages of their schooling. The research was conducted in several primary schools located in the city of Białystok. It presents the responses of teachers and parents, highlighting the needs of children with the above-average potential as observed in both school and home environments. The analysis of the research results demonstrated that caring for a gifted student is not a privilege, but a duty arising from the respect for their dignity and their right to development.

KEYWORDS: gifted students, diagnosis, needs, development, individualisation

Wprowadzenie

Godność to nieodłączna cecha wszystkich istot ludzkich, która przynależy jedynie istotom rozumnym¹. Godność człowieka – dziecka jest wartością bezwzględną, niezależną od historii, kultury czy kontekstów społecznych. Mimo to jest też wartością całkiem nową, niedawno odkrytą. Proces odkrywania i respektowania godności dziecka odsłania jego miejsce i znaczenie w życiu społeczeństwa oraz narodu; mówi o zjawiskach, które chronią i rozwijają dziecko, ale też o mechanizmach, które niszczą, depczą i zniewalają². Dzięki godności człowiek może w pełni korzystać z wolności, urzeczywistniać siebie jako osobę oraz dążyć do spełnienia swojego niepowtarzalnego celu życiowego³.

W rzeczywistości gwałtownego umniejszania pozycji dziecka oraz przedmiotowego jego traktowania przez dorosłych istotne staje się odwołanie do kategorii dzieciństwa postrzeganego z perspektywy wychowania humanistycznego⁴. Ten model poznania promuje indywidualność i niepowtarzalność wychowanków, co ma niezwykle duże znaczenie dla ich statusu⁵. W tym kontekście szczególnego znaczenia nabiera godność dziecka – jako ta, która jest niezbywalna, ale jednocześnie wymagająca uznania i ochrony w codziennych relacjach społecznych oraz wychowawczych. Spojrzenie na dziecko jako jednostkę wyjątkową, rozpoznanie i zaspokajanie jej podstawowych potrzeb stanowi warunek konieczny dla pełnego poszanowania godności oraz umożliwia swobodne kształtowanie tożsamości, osobowości i sensu własnego życia⁶.

¹ J.J. Pawłowicz, *Godność człowieka fundamentem jego wolności*, „Ukraińska Polonistyka” 2012, nr 9, s. 66.

² B. Smolińska-Theiss, *Godność dziecka – odkrywana, zdobywana, niszczone*, „Horyzonty Wychowania” 2017, nr 5(9), s. 151.

³ J. Wroceński, *Godność osoby ludzkiej podstawą prawa do wolności religijnej*, „Prawo Kanoniczne” 2016, nr 59(3), s. 7.

⁴ E.J. Kryńska, *Dziecko w historii – pojęcie godności i poszanowania praw dziecka*, [w:] E.J. Kryńska, Ł. Kalisz, A. Suplicka (red.), *Dziecko w historii. Między godnością a zniewoleniem*, t. 1: *Godność jako fundament praw człowieka*, Białystok 2021, s. 78.

⁵ Ibidem, s. 77.

⁶ S. Romanowska-Jonio, *Zniewolenia XXI wieku a potrzeby dziecka*, [w:] E.J. Kryńska, Ł. Kalisz, A. Suplicka (red.), *Dziecko w historii. Między godnością a zniewoleniem*, t. 1: *Godność jako fundament praw człowieka*, Białystok 2021, s. 400-401.

Najbardziej wielostronne ujęcie potrzeb przedstawiane jest z perspektywy psychologicznej. Ma to związek z tym, iż w badaniach nad elementami ludzkich zachowań to pojęcie występuje dosyć często. Z natury prac badawczych prowadzonych w tej dyscyplinie wynika, że zagadnienie potrzeb najczęściej dotyczy organizmu człowieka, jego właściwości jako systemu i cech charakterystycznych dla prezentowanych zachowań⁷. Potrzebę ukazuje się więc tam jako: stan braku; stan organizmu wywołany brakiem; stan interakcji człowieka ze środowiskiem; siłę motywującą oraz czynnik niezbędny do prawidłowego funkcjonowania człowieka⁸. Psychologowie definiują omawiane zagadnienie jako niedobór czegoś, co jest niezbędne organizmowi do życia; coś, co wprowadza go w stan niepożądany, a jednocześnie jest pobudką wyzwalamą działanie zaspokajające. Istotne w definicjach jest to, że „potrzeba nie jest samym brakiem, lecz stanem organizmu wywołanym brakiem”⁹.

Ujęcia i definicje potrzeb, które pojawiają się wraz z prowadzonymi badaniami, zaowocowały także tym, iż w obecnej chwili, próby wyróżnienia ich rodzajów są bardzo liczne i odmienne (Abraham Maslow, Kazimierz Obuchowski, Edward L. Deci i Richard M. Ryan oraz Tomasz Kocowski). Ponadto, całokształt rozwoju cywilizacyjnego przyczynia się do tego, że wciąż wytwarzają się inne, nowe potrzeby. Niezmienne pozostaje jednak to, że to psychologia jest tą dziedziną, w której badacze przedstawiają wyczerpujące klasyfikacje potrzeb.

Wśród tych naukowców, których teorie stały się inspiracją dla innych był A. Maslow. Amerykański psycholog, hierarchiczną klasyfikację potrzeb wraz z bazującą na niej teorią motywacji człowieka, przedstawił pod koniec lat 60. XX wieku¹⁰. Nie dokonał on wówczas podziału potrzeb w sposób drobiazgowy, gdyż uważał, że z racji na ich ilość jest to zupełnie bezcelowe¹¹. Autor owej klasyfikacji twierdził, iż na pierwszym miejscu należy zaspokoić potrzeby rzędu

⁷ A. Lisowski, *Badanie potrzeb społecznych*, Warszawa 1996, s. 11.

⁸ Z. Zbróg, *Identyfikowanie i zaspokajanie potrzeb społecznych w niepublicznych szkołach podstawowych*, Kraków 2011, s. 13-16.

⁹ J. Stańczyk, *Bezpieczeństwo jako jedna z podstawowych potrzeb człowieka i grup społecznych*, „*Studia Bezpieczeństwa Narodowego*” 2011, nr 2, s. 159-160.

¹⁰ A.H. Maslow, *Motywacja i osobowość*, Warszawa 2009, s. 72-92.

¹¹ B. Gołek, *Poznawcze potrzeby nauczycieli*, Kraków 2010, s. 17.

niższego, wówczas dopiero jest możliwe zaspokojenie tych z rzędu wyższego. Podstawę do realizacji pozostałych potrzeb, według A. Masłowa, stanowią potrzeby fizjologiczne¹². Na różnych etapach życia wyłaniają się one na pierwszy plan i decydują o kierunku zachowań człowieka. Są potrzebami obejmującymi potrzeby organiczne na przykład żywienie, potrzebę snu, pragnienie oraz potrzeby zdrowotne czy seksualne. Kolejną potrzebą w piramidzie A. Masłowa jest potrzeba bezpieczeństwa¹³. Ma ona związek z poczuciem stabilności, pewności, opieki, oparcia i wolności od lęku, strachu czy chaosu. Realizacja jej jest możliwa wówczas, gdy zaspokojenie potrzeb fizjologicznych jest na dosyć dobrym poziomie. Potrzeby miłości i przynależności, czasem zwane potrzebami społecznymi, znajdują się w samym środku klasyfikacji według amerykańskiego psychologa¹⁴. Nie stanowią one jednak wyjątku w kwestii kolejności ich zaspokajania. Pierwsza z nich wywodzi się z pragnienia nawiązywania relacji międzyludzkich, a obejmuje obdarowywanie uczuciem i przyjmowanie go. Potrzeba przynależności u ludzi wynika natomiast ze skłonności do gromadzenia się i życia stadnego, a tym samym do nawiązywania więzi i poszukiwania uczuć wspólnotowych. Potrzeba szacunku i uznania wpływa z chęci posiadania wysokiej, mocno ugruntowanej i stałej samooceny; szacunku do siebie; poczucia własnej godności i poważania ze strony innych¹⁵. Możemy zatem podzielić je na dwie grupy. Pierwsza wiąże się z wewnętrznym pragnieniem osiągnięć, druga natomiast z pragnieniem posiadania nienagannej opinii i uznania ze strony innych. Ostatnią w piramidzie A. Masłowa jest potrzeba samorealizacji, która stanowi ważny czynnik motywacyjny u człowieka¹⁶. Ma ona związek z pojawiającym się pragnieniem samospełnienia, czyli odpowiedniego zagospodarowania swojego potencjału, po to, by wciąż stawać się coraz lepszym. Potrzeba ta jest potrzebą indywidualną, ale niezmiennie warunkowana jest również zaspokojeniem potrzeb poniższych szczebli¹⁷.

¹² A.H. Maslow, op. cit., s. 72-74.

¹³ Ibidem, s. 75-77.

¹⁴ Ibidem, s. 78-80.

¹⁵ Ibidem, s. 81-83.

¹⁶ Ibidem, s. 83-85.

¹⁷ Ibidem, s. 86-88.

Pojęcie „zróżnicowane potrzeby edukacyjne” integruje ze sobą grupy dzieci ze specyficznymi potrzebami edukacyjnymi z grupami młodych osób, których tok uczenia się przebiega harmonijnie, ale posiada specyfikę indywidualnego stylu poznawczego lub typu inteligencji¹⁸. Do kategorii osób o zróżnicowanych potrzebach edukacyjnych obecnie zalicza się wiele dzieci mających trudności w uczeniu się. Przede wszystkim, wyróżnia się w tej grupie jednostki określane mianem tych ze specjalnymi potrzebami – czyli z globalnymi dysfunkcjami. Drugą grupą w tej kategorii są dzieci ze specyficznymi potrzebami edukacyjnymi. Ostatnią grupę wśród dzieci ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi stanowią dzieci z rozpoznanymi ogólnymi bądź ukierunkowanymi uzdolnieniami. Są to jednostki, u których zaobserwowano: specyficzne uzdolnienia szkolne; ogólne zdolności intelektualne; bardzo wysoki poziom myślenia twórczego; uzdolnienia przywódcze, artystyczne czy psychomotoryczne. Na uczniów tych należy zwrócić szczególną uwagę, gdyż przekonanie o ich zaradności, brak odpowiedniej diagnozy w zakresie przejawianych potrzeb, a tym samym brak odpowiedniej pomocy, może prowadzić do ich niepowodzeń edukacyjnych¹⁹.

Badania własne

Badania zrealizowane zostały w okresie od lipca do września 2023 roku i miały charakter jakościowy. Metodą wykorzystaną w przeprowadzonych badaniach była metoda biograficzna. Wykorzystanym narzędziem był kwestionariusz wywiadu, który stanowił szczegółowy zbiór otwartych pytań oraz dyspozycji służących do prowadzenia rozmowy z respondentami.

Problem główny w przeprowadzonych badaniach został sformułowany następująco: Jakie potrzeby zgłaszają uczniowie zdolni?

Głównym celem przeprowadzonych badań było poznanie potrzeb uczniów zdolnych w młodszym wieku szkolnym.

¹⁸ B. Birnbach, E. Mrówka, *Praca zindywidualizowana z dziećmi o zróżnicowanych potrzebach edukacyjnych*, [w:] B. Dudel i in. (red.), *Potrzeby edukacyjne ucznia w pedagogicznej perspektywie*, Białystok 2012, s. 42.

¹⁹ Ibidem, s. 42.

Dobór próby badawczej był celowy, co oznacza, że uczestnicy zostali wybrani zgodnie z określonymi kryteriami istotnymi dla przedmiotu badania. Badaniami objęto sześciu nauczycieli szkół podstawowych w Białymstoku, którzy pracują z uczniami zdolnymi z klas I-III, a także sześciu rodziców uczniów zdolnych. Zaproszeni do udziału w badaniu nauczyciele zostali wskazani poprzez swoich współpracowników, którzy w danym momencie mieli wiedzę dotyczącą tego, że pracują oni z uczniami zdolnymi, wspierając ich rozwój. Kadra pedagogiczna, objęta badaniem, reprezentuje zróżnicowaną grupę pod względem wieku, stażu pracy, miejsca pracy, stopnia awansu zawodowego oraz klasy, nad którą sprawują opiekę. Badani, to także rodzice uczniów zdolnych – wyłonieni w drodze nominacji nauczycielskiej. Podobnie jak w przypadku kadry pedagogicznej – jest to grupa zróżnicowana pod względem wieku, ale również płci oraz doświadczenia wychowawczego. Obejmuje zarówno rodziców posiadających jedno dziecko w wieku szkolnym, jak i tych, którzy mają kilkoro dzieci na różnych etapach edukacji. Taka różnorodność pozwala na uzyskanie szerszej perspektywy na temat potrzeb uczniów zdolnych zauważalnych w środowisku szkolnym oraz domowym.

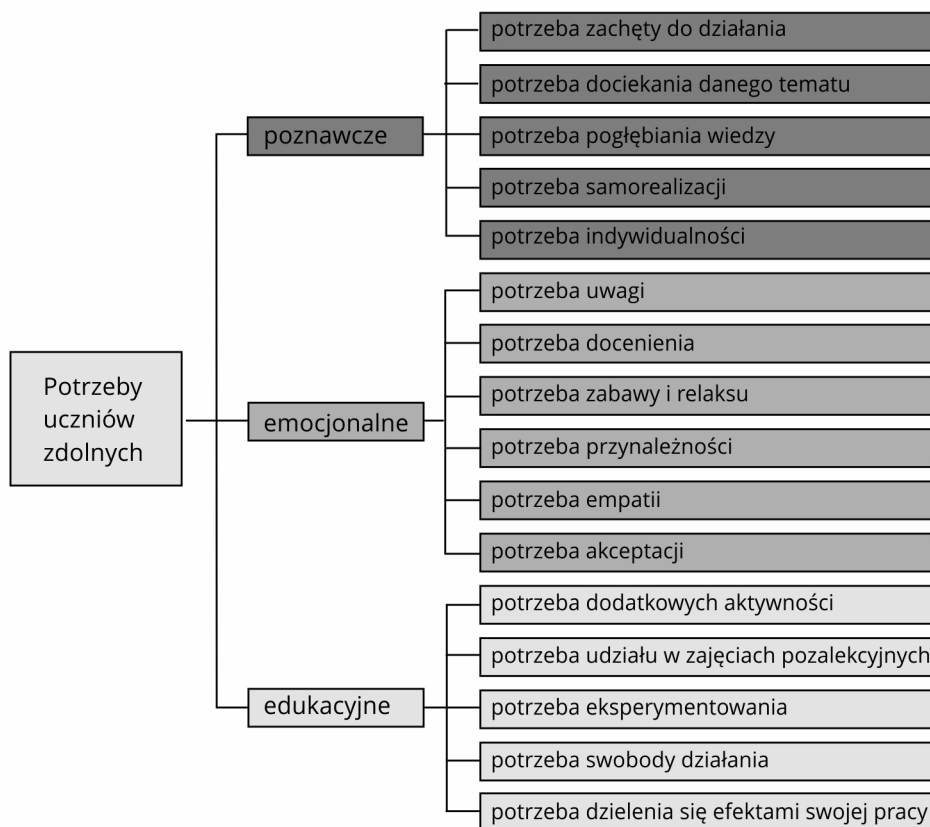
Badani zapoznali się z celem prowadzonych badań oraz wyrazili świadomą zgodę na udział w nich. W zależności od preferencji badanych, badania odbyły się w dwóch formach. Część z nich przeprowadzona została na terenie miejsca pracy badanego, część w miejscu publicznym (kawiarnia, restauracja), inne odbyły się w formie online przy pomocy aplikacji do wideokonferencji Microsoft Teams. Osoby badane wyraziły również zgodę na nagranie wywiadu oraz poddanie go transkrypcji.

W procesie analizy danych przeprowadzona została wieloetapowa analiza informacji uzyskanych podczas przeprowadzonych wywiadów. Pierwszym krokiem było tworzenie pojęć, czyli kodowanie danych. W kodowaniu wstępnym dokonano przeglądu danych „surowych”, zaznaczając istotne fragmenty tekstu i przypisując im wstępne kody. Celem tego etapu było uchwycenie podstawowych kategorii, które pojawiły się w rozmowach z respondentami. Po wstępnym zapoznaniu się z danymi, kolejnym krokiem było dokładniejsze przypisanie kodów do bardziej szczegółowych fragmentów tekstów. Następnym etapem w realizacji procedury badawczej było wyznaczenie relacji pomiędzy pojawiającymi się kategoriami w celu zrozumienia, w jaki sposób

omawiane aspekty współistnieją ze sobą. Ostatnim etapem była interpretacja danych, pozwalająca na wyciągnięcie wniosków w odniesieniu do kontekstu teoretycznego badania.

Wyniki badań

W niniejszym rozdziale przedstawione zostaną wyniki badań – odpowiedzi nauczycieli i rodziców, dotyczące zgłaszanych przez uczniów zdolnych potrzeb, których zrozumienie jest kluczowe dla stworzenia sprzyjającego środowiska edukacyjnego.

Schemat 1. Taksonomia potrzeb uczniów zdolnych w młodszym wieku szkolnym.

Źródło: opracowanie własne.

Uczniowie zdolni stanowią szczególną grupę w środowisku szkolnym. Jak wynika z analizy przeprowadzonych badań, posiadają wyjątkowe zdolności, ale również pewne potrzeby, które – jak się okazuje, można zaliczyć do trzech głównych kategorii: poznawcze, emocjonalne oraz edukacyjne. Zidentyfikowanie i zrozumienie tych potrzeb jest tematem o kluczowym znaczeniu w kontekście wspierania ich rozwoju edukacyjnego. Niniejsze wypowiedzi skupiają się na analizie powiązania uczniów zdolnych z grupą uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych oraz na dokładnym określeniu potrzeb, jakie charakteryzują te dzieci. Uzyskane dane empiryczne wskazują na zgodność z teorią rozumienia potrzeb, o której mówili między innymi A. Maslow (2009), K. Obuchowski (1995), E. Deci i R. Ryan (1985) oraz T. Kocowski (1982).

Potrzeby poznawcze uczniów zdolnych w młodszym wieku szkolnym

Wiek wczesnoszkolny to czas intensywnego rozwoju poznawczego dziecka – okres, w którym naturalna ciekawość świata i chęć eksploracji osiągają szczególną dynamikę. To także moment, w którym edukacja szkolna zaczyna odgrywać coraz większą rolę w kształtowaniu sposobu myślenia i poznawania rzeczywistości przez ucznia. Nauczyciele oraz rodzice – uczestnicy tego procesu, wymieniają szczególne potrzeby, które w tym okresie przejawiają uczniowie zdolni.

Badani nauczyciele wskazują, że jednym z podstawowych wymagań w pracy z uczniem zdolnym jest dostosowanie tempa, metod oraz poziomu trudności zadań do indywidualnych możliwości i potrzeb ucznia. Mówią o tym w sposób następujący:

Bardzo ważna jest potrzeba indywidualnego traktowania – związana z tym, żeby oferować zadania na miarę ich możliwości (nauczyciel 1).

Podobną opinię wyraża inny nauczyciel, mówiąc:

Przede wszystkim indywidualizacja toku pracy, która oznacza dostosowanie metod, tempa, a także poziomu trudności zadań do możliwości i potrzeb konkretnego dziecka (nauczyciel 4).

Wypowiedzi te akcentują konieczność rezygnacji z jednolitego modelu nauczania na rzecz podejścia, które uwzględnia różnice w potencjale i zainteresowaniach uczniów.

Istotnym elementem zaspokajania potrzeb poznawczych uczniów zdolnych jest zapewnienie im możliwości wnikliwego zgłębiania materiału dydaktycznego. Nauczyciele podkreślają, że uczeń zdolny potrzebuje więcej czasu:

Uczeń potrzebuje przestrzeni na rozwijanie swoich zdolności, a w tym pomaga mu też dodatkowy czas pracy (nauczyciel 4).

Zwracają uwagę na to, że:

Często osoby uzdolnione nie zadowolają się powierzchownym opanowaniem materiału – pragną wnikać głębiej, zadawać pytania, badać różne perspektywy (nauczyciel 1).

Takie podejście ukazuje potrzebę tworzenia elastycznych ram czasowych, umożliwiających uczniom eksplorację wybranych zagadnień w większej głębi niż wynikałoby to z podstawy programowej.

Jak zauważa jeden z nauczycieli – uczniowie zdolni mają potrzeby zbliżone do innych uczniów:

Uczniowie zdolni, choć często wyróżniają się szybkim tempem pracy i wysokim poziomem wiedzy, mają potrzeby bardzo podobne do innych dzieci, tylko niekiedy wyrażone w bardziej specyficzny sposób. Przede wszystkim przejawiają silną potrzebę rozwijania swoich zainteresowań i pogłębiania wiedzy w wybranych dziedzinach (nauczyciel 2).

Nauczyciele zwracają również uwagę, że wśród potrzeb uczniów zdolnych jest także potrzeba odpowiedniego wsparcia w zakresie samorozwoju:

Uczniowie zdolni potrzebują poczucia rozwoju w swojej dziedzinie. Często są to dzieci wrażliwe, które potrzebują wsparcia w swoich działaniach (nauczyciel 5).

Rodzice uczniów zdolnych potwierdzają konieczność rozbudzania ciekawości poznawczej oraz rozwijania zainteresowań dzieci.

Dziecko potrzebuje zachęty do działania, do podejmowania wysiłku dodatkowych ćwiczeń, które rozwijałyby jego zdolności (rodzic 1).

Z kolei inny rodzic dzieli się swoimi spostrzeżeniami, mówiąc:

U mojego dziecka widzę takie potrzeby jak: potrzeba samorealizacji i poznawania świata (rodzic 3).

Rodzice uczniów zdolnych sygnalizują także integrację potrzeb fizycznych i poznawczych:

Jako dziecko uwielbiał również podejmować wszelkie formy aktywności fizycznej, ale miał też potrzebę zgłębiania, dociekania danego tematu (rodzic 5).

Potrzeby poznawcze uczniów zdolnych w młodszym wieku szkolnym obejmują zarówno potrzebę indywidualizacji pracy dydaktycznej, elastycznego zarządzania czasem, jak i możliwości rozwijania własnych zainteresowań. Uwzględnienie tych potrzeb w praktyce edukacyjnej pozwala na pełniejsze wykorzystanie potencjału uczniów oraz sprzyja ich harmonijnemu rozwojowi.

Potrzeby emocjonalne uczniów zdolnych z klas I-III

Emocjonalne funkcjonowanie uczniów zdolnych stanowi istotny, choć często niedoceniany obszar ich rozwoju. Pomimo że są oni postrzegani głównie przez pryzmat wysokich możliwości intelektualnych i ponadprzeciętnych osiągnięć edukacyjnych, to ich potrzeby emocjonalne są równie intensywne, a nierzadko – bardziej złożone niż u rówieśników. Wypowiedzi badanych nauczycieli i rodziców jednoznacznie wskazują, że aspekty te wymagają szczególnego uwzględnienia w procesie dydaktyczno-wychowawczym.

Rodzice zauważają, że mimo wysokich osiągnięć naukowych, uczniowie zdolni nie są wolni od wyzwań w zakresie radzenia sobie z emocjami:

Równocześnie, mimo wysokich zdolności, moje dziecko potrzebuje wsparcia emocjonalnego. Często czuje się inaczej niż jego rówieśnicy (rodzic 4).

Wielu respondentów podkreśla, że dzieci te potrzebują uznania oraz docenienia ich wysiłku:

Niezależnie od poziomu swoich zdolności, uczniowie zdolni potrzebują, by ktoś dostrzegł ich starania, zauważył rozwój i wysiłek, jaki wkładają w osiąganie swoich celów (nauczyciel 1)

oraz

Nie można też zapominać o potrzebie dostrzeżenia i docenienia ich wysiłku, nie tylko efektów – pochwała za włożony trud i zaangażowanie jest dla nich równie ważna jak dla każdego dziecka (nauczyciel 2).

Rodzice także zauważają pojawiającą się u uczniów zdolnych potrzebę uznania:

Ważne są także pochwały i docenienie jego wysiłku. Choć moje dziecko może wykonać zadanie szybko i sprawnie, to nadal potrzebuje, aby jego wysiłek był dostrzegany (rodzic 4).

Odpowiednie budowanie motywacji poprzez pozytywne wzmocnienia zostało uznane przez jednego z rodziców za szczególnie istotne w pracy z uczniami zdolnymi:

Potrzebuje też pochwał. To bardzo ważne, bo nawet jeśli jest zdolne i osiąga dobre wyniki, bez wsparcia emocjonalnego może szybko stracić motywację (rodzic 1).

Wielu badanych akcentuje, że uczniowie zdolni często mają trudności w relacjach społecznych i doświadczają izolacji. Z tego względu szczególnie silna jest u nich potrzeba akceptacji i przynależności do grupy. Potwierdzają to słowa jednego z nauczycieli:

Jednocześnie bardzo silna jest u nich potrzeba akceptacji, zrozumienia i przynależności do grupy – uczniowie zdolni często mają trudności w relacjach rówieśniczych, dlatego trzeba świadomie wspierać ich w budowaniu pozytywnych kontaktów (nauczyciel 2).

Trudności w relacjach zauważa również inny nauczyciel, mówiąc jednocześnie, że jest to bardzo znacząca sfera, o którą należy zadbać:

Jest to coś bez czego każdy człowiek nie może normalnie funkcjonować, a więc przekłada się to później na inne sfery funkcjonowania (nauczyciel 3).

Badani rodzice mówią także o pojawiającej się potrzebie przynależności:

U mojego dziecka widzę takie potrzeby jak: (...) potrzeba zabawy i relaksu, a także akceptacji i przynależności (rodzic 3)

oraz

Dziecko od zawsze miało dużą potrzebę obcowania z innymi dziećmi (rodzic 5).

Badani wielokrotnie podkreślają, że uczniowie zdolni są często bardziej wrażliwi i podatni na stres, a tym samym potrzebują zrozumienia, empatii i odpowiedniego wsparcia:

Moje dziecko jest bardzo wrażliwe, trochę nieśmiałe, potrzebuje czułości, troski, zainteresowania, przytulania, akceptacji. Zamyka się, gdy ktoś podnosi na nie głos (rodzic 1).

oraz

Dziecko potrzebuje też empatii, ale i akceptacji ze strony otoczenia. Empatia jest kluczowa, ponieważ pozwala mu poczuć, że jego uczucia i potrzeby są rozumiane i szanowane. W szczególności, kiedy napotyka trudności (rodzic 2).

Zarówno nauczyciele, jak i rodzice zgodnie wskazują, że uczniowie zdolni wymagają szczególnej troski w zakresie emocjonalnym. Potrzeba akceptacji, empatii, uznania i wsparcia społecznego jest u tych dzieci równie silna, a często nawet bardziej zauważalna niż u ich rówieśników. Uznanie tych potrzeb w praktyce pedagogicznej stanowi nieodzowny element wspierania ich harmonijnego rozwoju i dobrostanu psychicznego.

Potrzeby edukacyjne uczniów zdolnych z klas młodszych

Uczniowie zdolni w klasach I–III szkoły podstawowej wymagają zindywidualizowanego podejścia edukacyjnego, które wykracza poza standardowe ramy programowe. Ich rozwój poznawczy wiąże się z odmiennymi potrzebami w zakresie stymulacji intelektualnej, swobody działania, prezentowania własnych osiągnięć, a także systematycznego podejmowania wyzwań. Wypowiedzi nauczycieli oraz rodziców uczestniczących w badaniu potwierdzają konieczność świadomego planowania działań dydaktycznych uwzględniających unikalne potrzeby tej grupy uczniów.

Jedną z najczęściej powtarzających się potrzeb jest potrzeba dostarczania uczniom zdolnym ambitnych, złożonych zadań, wykraczających poza poziom podstawowy. Badani mówią:

Ważne jest, aby zapewnić im odpowiedni poziom wyzwań oraz możliwość pracy nad bardziej złożonymi zadaniami (nauczyciel 2)

oraz

Uczeń zdolny często szybciej opanowuje podstawowy materiał, dlatego wymaga wyzwań, które pozwolą mu dalej się rozwijać (nauczyciel 4).

Podobne stanowisko prezentują rodzice:

Przed wszystkim potrzebuje wyzwań – nie zadowala się prostymi zadaniami, które są łatwe do wykonania (rodzic 4).

Wypowiedzi te wskazują, że edukacja uczniów zdolnych powinna być pogłębiona i oparta na zadaniach problemowych, które rozwijają kreatywne myślenie.

Oprócz intelektualnych wyzwań, badani nauczyciele zwracają uwagę na konieczność zapewnienia uczniom przestrzeni do samodzielnego działania i eksploracji:

Powiedziałabym też mimo wszystko o takiej potrzebie swobody działania, bo uczeń, aby w pełni rozwijać swoje zdolności, musi mieć przestrzeń na samodzielne podejmowanie decyzji, eksperymentowanie i wyrażanie własnych pomysłów (nauczyciel 1).

Potwierdza to inny nauczyciel, mówiąc:

Kolejną ważną potrzebą jest potrzeba swobody działania – danie im przestrzeni na kreatywność, własne pomysły i indywidualne podejście do rozwiązywania problemów (nauczyciel 2).

Takie same potrzeby dostrzegają rodzice:

Istotna jest również przestrzeń do samodzielnego działania i realizowania swoich pasji (rodzic 4)

oraz

Ważne są dla mojej córki spotkania z innymi ludźmi i robienie różnego rodzaju eksperymentów (rodzic 6).

Z wypowiedzi wynika, że autonomia w działaniu i możliwość eksplorowania otaczającego świata są niezbędnymi warunkami rozwoju edukacyjnego ucznia zdolnego.

Wielu badanych wskazuje, że uczniowie zdolni posiadają wewnętrzną motywację do dzielenia się swoją wiedzą, osiągnięciami i zainteresowaniami z innymi. Jak mówią:

Warto też wspomnieć o potrzebie dzielenia się efektami swojej pracy z innymi, a także o potrzebie dzielenia się ponadprzeciętnymi zdolnościami. Uczniowie zdolni często odczuwają naturalną potrzebę, by pokazywać swoje osiągnięcia, dzielić się pasjami, inspirować rówieśników i czuć, że ich wysiłek jest zauważany i doceniany (nauczyciel 1).

Nauczyciele zauważają także potrzebę stwarzania swoim uczniom warunków, w których mogą dzielić się swoim potencjałem:

Ważne jest także, aby stworzyć uczniom zdolnym okazję do tego, żeby mogli dzielić się swoim potencjałem z innymi. Dzielenie się wiedzą, umiejętnościami czy pomysłami pozwala im nie tylko utrwalać własne kompetencje, ale też rozwijać umiejętności społeczne (nauczyciel 4).

Możliwość dzielenia się wiedzą nie tylko sprzyja wzmocnieniu samooceny ucznia, lecz także rozwija jego kompetencje komunikacyjne i społeczne.

Niektórzy respondenci podkreślają, że potrzeby edukacyjne uczniów zdolnych mogą być realizowane także poprzez odpowiednio dobrane zajęcia dodatkowe:

Na pewno jednak ze względu na swój potencjał powinien mieć zapewniane dodatkowe aktywności rozwijające jego zdolności (nauczyciel 6).

W podobnym tonie wypowiada się także jeden z rodziców:

Potrzebuje ono ciągłego rozwijania się, chce uczestniczyć w zajęciach pozalekcyjnych (rodzic 2).

Odpowiednio zaprojektowane aktywności pozalekcyjne stają się naturalnym uzupełnieniem programu edukacyjnego, pozwalając uczniowi rozwijać zainteresowania oraz kształtować kompetencje wykraczające poza podstawę programową.

Analiza wypowiedzi nauczycieli i rodziców jednoznacznie wskazuje, że potrzeby edukacyjne uczniów zdolnych w klasach młodszych obejmują nie tylko wyższy poziom intelektualnych wyzwań, ale także konieczność zapewnienia przestrzeni do kreatywności, swobody działania, dzielenia się wiedzą oraz udziału w zajęciach pozalekcyjnych.

Odpowiedź na te potrzeby wymaga elastycznego modelu pracy dydaktycznej, który wspiera zarówno poznawczy, jak i emocjonalny rozwój dziecka o ponadprzeciętnym potencjale.

Wnioski

Wyniki przeprowadzonych badań pozwalają stwierdzić, że uczniowie zdolni w młodszym wieku szkolnym przejawiają specyficzne potrzeby edukacyjne, poznawcze i emocjonalne, które wymagają świadomego i zindywidualizowanego wsparcia ze strony zarówno nauczycieli, jak i rodziców. Rozpoznanie i zaspokojenie tych potrzeb nie może być postrzegane wyłącznie jako wyzwanie pedagogiczne, lecz jako wyraz głębokiego szacunku dla godności dziecka, jego indywidualności i potencjału rozwojowego.

Kluczowe w tym zakresie okazuje się dostosowanie tempa oraz poziomu trudności zadań do możliwości ucznia, zapewnienie mu przestrzeni do samodzielnego działania i eksperymentowania, a także umożliwienie dzielenia się własnymi osiągnięciami. Równie istotne są potrzeby emocjonalne – szczególnie potrzeba akceptacji, uznania, empatii i przynależności społecznej, które w przypadku uczniów zdolnych często przybierają wyjątkowo intensywny charakter. Podkreślenia wymaga również znaczenie wspierania autonomii ucznia – rozumianej jako zdolność do podejmowania decyzji i kierowania własnym rozwojem – która, jak pokazują badania, wpływa korzystnie na motywację, samoregulację i poczucie sprawczości dziecka. Odpowiednia reakcja dorosłych na potrzeby dziecka, oparta na dialogu, szacunku i zrozumieniu, stanowi fundament skutecznego wspierania jego potencjału oraz harmonijnego rozwoju.